

Makale Bilgisi/Article Info

Geliş/Received: 24.10.2024 Kabul/Accepted: 18.12.2024

Araştırma Makalesi/Research Article, ss./pp. 57-79.

ÇOCUK EDEBİYATI ÇEVİRİLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ: KÜÇÜK BAY-BAYANLAR SERİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME ve YAPAY ZEKÂ DESTEKLİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Cem SEZERⁱ, Dolunay KUMLUⁱⁱ

Öz

Çocuk edebiyatı, çocukluk dönemini konu alan eserler yoluyla çocuğun duygu, düşünce ve ilgi alanlarıyla ilgili kişisel gelişiminde ve okuma alışkanlığı kazanmasında önemli bir konumda bulunmaktadır. Çocuk edebiyatında kullanılan dil ve seçilen temalar bakımından “çocuğa görelilik” kavramı öne çıkan bir olgudur. Bu olgu çerçevesinde altı çizilen çocuğa görelilik kavramının içinde yer alan unsurlardan biri de çocuk edebiyatı eserlerinde toplumsal cinsiyet rollerinin ele alınmış ve sunulmuş biçimidir. Çünkü çocuk edebiyatı toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Çeviriler ise bu rollerin kültürler arası aktarımını sağlar. Bu çalışmanın amacı, çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan toplumsal cinsiyet rollerinin çevirisinde çevirmenin diller arası bir aktarımcı olmasının ötesinde kültürel bir arabuluculuk rolü üstlendiğini vurgulamak ve çevirilerini gerçekleştirirken toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeterek bilinçli seçimler yapması gerektiğine dikkat çekmektir. İnsan çevirisinin yanında yapay zekâ araçlarıyla yapılmış örnek çeviriler de incelenerek çevirmenin istem mühendisliğinden nasıl faydalanabileceği ve çocuk edebiyatı kapsamında yaptığı çevirilerle toplumsal cinsiyet algısını doğru yerlere ne şekilde taşıyabileceği gibi konuların da aydınlatılması amaçlanmıştır. Çalışmada örneklem olarak seçilen eserler çocuk edebiyatı serisi Roger Hargreaves tarafından yazılan *Mr.Men ve Little Miss* başlıklı kitap serisidir; Canan Bolel tarafından *Küçük Bay ve Bayanlar* başlığıyla çevrilen erek metinler Doğan Egmont Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Metodolojik açıdan bakıldığında, Canan Bolel tarafından *Küçük Bay ve Bayanlar* başlığıyla çevrilen ve bu çalışmada insan çevirisi olarak değerlendirilen erek metinler ile yapay zekâ aracı olan Google Gemini 1.5 Pro modeli kullanılarak yapılan çeviriler birincil kaynaklar kabul edilerek yazılı doküman analiz yöntemi ve betimleyici bir yaklaşımla analiz edilmiştir. Betimlemeler, kuramsal çerçevede yer alan ve çalışmanın sağlam temeller üzerinde hedeflenen biçimde ilerlemesini sağlayan Gideon Toury'nin çevirmenin öncül normları bağlamında ortaya koyduğu “kabul edilebilir” çeviri ve “yeterli” çeviri kavramları esas alınarak yapılmıştır. Bulgularla varılan sonuçlara göre, istem mühendisliği kullanılarak oluşturulan yapay zekâ çevirilerinin, cinsiyet yanlılığını azaltma ve daha nötr bir dil kullanma konusunda umut verici sonuçlar ortaya koyduğu gözlemlenmiştir. Çalışma, çevirmenlerin ve yapay zekâ sistemlerinin, çeviri sürecinde bilinçli stratejiler kullanmasının önemini vurgulamıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Toplumsal Cinsiyet, Yapay Zekâ Araçları.

ⁱ Yüksek Lisans Öğrencisi, Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Yüksek Lisans Programı, e-posta: cemsezer@trakya.edu.tr, ORCID ID: 0009-0002-2841-6932.

ⁱⁱ Doçent Doktor, Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, e-posta: dolunay@trakya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9089-5175.

Gender Roles in Children's Literature Translations: An Analysis on Little Mr. and Mrs. Series and AI-Based Solutions

Abstract

Children's literature has an important position in the personal development of the child's feelings, thoughts and interests and in the acquisition of reading habits through works that deal with childhood. In terms of the language used in children's literature and the themes chosen, the concept of "being suitable for children" is a prominent phenomenon. One of the elements within the concept of relevance to the child, which is underlined within the framework of this phenomenon, is the way gender roles are handled and presented in works of children's literature. Because children's literature plays an important role in shaping gender roles. Translations, on the other hand, enable the transfer of these roles across cultures. The aim of this study is to emphasize that in translating gender roles in works of children's literature, the translator assumes the role of a cultural mediator beyond being a translator between languages and to draw attention to the need to make conscious choices by considering gender equality while translating. By examining sample translations made with artificial intelligence tools in addition to human translation, it is also aimed to enlighten issues such as how the translator can benefit from prompt engineering and how he/she can carry gender perception to the right places with his/her translations within the scope of children's literature. The works selected as the sample in the study are the children's literature series *Mr. Men and Little Miss* by Roger Hargreaves; the target texts translated by Canan Bolel under the title *Küçük Bay ve Bayanlar* were published by Doğan Egmont Publishing House. From a methodological point of view, the translations made with the artificial intelligence tool Google Gemini 1.5 Pro were analyzed with the descriptive method. The descriptions were based on the concepts of "acceptable" translation and "adequate" translation put forward by Gideon Toury in the context of the translator's antecedent norms, which are included in the theoretical framework and ensure that the study proceeds in a targeted manner on solid foundations. According to the findings, it has been observed that AI translations created using prompt engineering have shown promising results in reducing gender bias and using a more neutral language. The study emphasized the importance of translators and AI systems using conscious strategies in the translation process.

Keywords: Children's Literature, Gender Studies, Artificial Intelligence Tools.

Extended Abstract

Children's literature plays a very significant role in the ways children view the world, establish their identity, and learn about social roles. Gender roles hold a central position in this process and begin to take shape in children's minds from an early age through children's books. Therefore, how gender roles are conveyed and reproduced in the translation of children's literature is of great importance. This study aims to contribute to this field by examining the potential of artificial intelligence (AI) tools and prompt engineering in transforming these gender roles during the translation process.

The study examines the "Mr. Men and Little Miss" series by Roger Hargreaves and its Turkish translations by Canan Bolel- "Küçük Bay-Bayanlar" with a view to discussing how the translations reproduce and, at times, even reinforce the sexist stereotypes that may be found in the source text. For instance, the use of such a title as "Bayan" (Miss) in the titles of books demonstrates the use of adult women's roles for little girls, positioning them in the role of "ladies" from early childhood. It could provide some groundwork for the children to develop gender roles and contribute to reproduction of gender stereotypes in them.

Document analysis was used for data collection. A descriptive approach was employed to examine expressions related to gender roles in both the source and target texts. The analysis is based on the Descriptive Translation Studies (DTS) approach of Gideon Toury and the concept of "preliminary norms". This concept was used to understand the choices made by the translator between adhering to the norms of the source text (adequacy) or the norms of the target culture (acceptability). This study is a case study conducted with a qualitative approach. The case study approach, commonly preferred in qualitative research, allowed for the examination of how prompt engineering, through tailored prompt templates, influences the translation process when the translator utilizes AI tools and whether it effectively impacts the outcomes.

Furthermore, prompt engineering was employed in AI-assisted translations. In translations conducted with the Google Gemini 1.5 Pro chatbot, instructions were given to reduce gender bias and use more inclusive language with the prompt template and guidelines outlined in the study by Zhang et al. (2023). This allowed for the examination of AI's potential to transform gender norms in the translation process. Prompt engineering is a method of providing instructions and examples to large language models (LLMs) to perform specific tasks. This method helps the model better understand the input and produce the desired outputs. The prompt template used in this study is based on the recommendations for prompt template creation in the study by Zhang et al. (2023) and includes instructions such as neutralizing sexist expressions, using gender-neutral job titles, and avoiding gender stereotypes.

As was indicated in the research on the translation of Roger Hargreaves' Mr. Men and Little Miss series, along with Canan Bolel's "Küçük Bay-Bayanlar" translations, gender stereotypes present in source texts can be preserved or even amplified in translations. This again shows that translators convey the target culture's gendered norms in the translation. In contrast, this study also investigated how such a trend may be altered and a more equal language use advanced via the engineering of the prompt in AI-assisted translations. Translation was done using the Google Gemini 1.5 Pro model where sexist expressions were neutralized and more inclusive language was used to achieve positive results. For example, translating "Little Miss Greedy" as "Minik Obur" removes all kinds of emphasis on gender and makes it more inclusive. Translation of "Mermaid" as "deniz kişisi" (sea person) might also be cited as an example of the success of AI in avoiding sexist connotations. However, it's worth noting that the translation of "Mermaid" as "deniz kişisi" (sea person), while aiming for inclusivity, might not be widely used in the target language. The term "deniz kızı" is the more conventional translation and "deniz kişisi" might sound unfamiliar to the target audience. These findings show that AI and prompt engineering have the potential to contribute to a more equal representation of gender roles in the translation of children's literature.

The findings of the study indicate how AI and prompt engineering increasingly contribute to reshaping gender roles in translation. In fact, this is one area where AI could support translators to first identify sexist stereotypes and then take such out and replace them with more inclusive language. That is how children's literature will be able to better fulfill its potential in promoting gender equality, thereby helping children develop an unbiased and inclusive perception.

In this respect, the translation of gender roles in children's literature is vitally important as far as the future generation's understanding of gender concept. It is only challenges to traditional approaches, effective using of new technologies, and collaboration between all parties that have the potential to determine improvements in this area.

Giriş

Çocuk edebiyatı, Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde "çocukların hayatı kavramasına yardımcı olacak, hayal gücünü geliştirici, okuma sevgisini aşılayan, eğitici bir edebiyat türü" olarak tanımlanmakta ve eş anlamlı karşılığı ise "çocuk yazını" olarak yer almaktadır. Çocuk edebiyatı, çocukluk dönemini konu alan eserler yoluyla çocuğun duygu, düşünce ve ilgi alanlarıyla ilgili kişisel gelişiminde ve okuma alışkanlığı kazanmasında önemli bir konumdadır.

Nitelikli bir çocuk edebiyatı ürününden çocuklar kadar yetişkinlerin de zevk alabileceğini belirten Şimşek (2014, s.1) "çocuk duyarlılığını yitirmemiş her yaşta yetişkin yazar, çizer ve şairin kurduğu çocuk edebiyatının temel kaygısı, kullanılan dil ve seçilen temalar bakımından 'çocuğa görelilik' ilkesi" olduğunu da altını çizer. Burada vurgulanan çocuğa görelilik kavramının içinde yer alan unsurlardan biri de çocuk edebiyatı eserlerinde toplumsal cinsiyet rollerinin ele alınış ve sunulmuş biçimidir. Zira çocuk edebiyatı toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Eserlerin farklı kültürlerde tanınmasını mümkün kılan çeviriler yoluyla ise bu rollerin kültürlerarası aktarımında çocuk edebiyatının kritik bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

Çocuk edebiyatı, okuyucularının dünyayı algılama biçimlerini, kimliklerini ve sosyal rollerini inşa etmelerinde büyük önem taşır. Toplumsal cinsiyet rolleri de bu süreçte merkezi bir konumda olup, çocuk kitapları aracılığıyla erken yaşlardan itibaren çocuğun zihninde şekillenmeye başlar. Nitekim Flotow (2010, s. 129), toplumsal cinsiyeti "Kadınların ve erkeklerin içinde yaşadıkları zamana, yere ve gruba bağlı olarak farklı cinsiyetlerin kültürel olarak inşa edilme biçimi" olarak tanımlar. Bu tanım, toplumsal cinsiyetin biyolojik bir determinizmden ziyade, sosyal ve kültürel etkileşimlerle öğrenilen, içselleştirilen ve sürekli olarak yeniden üretilen bir performans olduğunu vurgular.

Çeviri sürecinde cinsiyet rollerinin ele alınışı, çevirmenin kişisel deneyimleri ve habitusu ile yakından ilişkilidir. Oittinen (2000, s. 3), "Çeviri süreci, çevirmenin çocukluk kavramını, çocuk okur imgesini ve kendi çocukluk deneyimlerini içerir." der. Bu bağlamda çevirmenler, kendi kültürel habitusundan ve çocuklarından bu yana kafalarında oluşan çocuk imgesinden yola çıkarak cinsiyet rollerini şekillendirebilirler. Son yıllarda, bu geleneksel rolleri sorgulayan ve alt üst eden çeviri stratejileri de geliştirilmiştir. Örneğin Zipes (2012), feminist peri masalı uyarlamalarını incelediği çalışmasında, geleneksel cinsiyet rollerini tersine çeviren çağdaş yeniden yazımlara dikkat çeker. Bu bağlamda çevirmenler sadece dilsel bir aktarım yapmakla kalmaz, aynı zamanda kültürel bir arabuluculuk rolü de üstlenirler. Çevirmenler, cinsiyet konularında bilinçli seçimler yaparak, çocuk okuyucuların cinsiyet ve cinsellik hakkındaki anlayışlarını etkileyebilirler. Bu durum, çevirmenlerin cinsiyet rollerini ele alırken ne kadar büyük bir sorumluluk taşıdıklarını gösterir.

Türkiye'de yapılan çalışmalar, çocuk edebiyatı çevirilerinde cinsiyet rollerine yaklaşımın zaman içinde değiştiğini ortaya koymaktadır. Pekşen'e göre (2012) çocuk edebiyatı, toplumsal cinsiyet rollerinin aktarılmasında ve pekiştirilmesinde, özellikle de erken

yaşlarda, oldukça etkilidir. Çeviriler ise bu rollerin kültürler arası aktarımını sağlar. Geleneksel cinsiyet rollerinin çevirilerde nasıl ele alındığı, çevirmenlerin karşılaştığı önemli bir zorluktur. Demirhan (2022, s. 171), 21. yüzyılda, Türkçe çeviri dizgesinde bir değişimin gerçekleştiğine işaret ederek çeviri feminist ve toplumsal cinsiyet dostu çocuk edebiyatının gelişimine dikkat çeker. Ayrıca, geleneksel, cinsiyetçi çocuk kitaplarının ve çevirilerinin yayın piyasasındaki baskın konumuna bakıldığında, bu türün gelişiminin dikkat çekici sayılabileceğini belirtir. Bu gelişmeler, çevirmenlerin cinsiyet rollerini ele alırken daha bilinçli ve eleştirel bir yaklaşım benimsediklerini göstermektedir. Artık çevirmenler, sadece kaynak metni aktarmakla yetinmeyip, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden stratejiler geliştirmektedirler. Ancak bu yeni yaklaşımlar da kendi içinde bazı tartışmaları beraberinde getirmektedir. Feminist uyarlamaların bazen sadece erkek rollerini kadın karakterlere atfederek ikili cinsiyet normlarını yeniden ürettiğini öne sürülmektedir (Stephens 1996; Trites 1997; Paul 2005; Kuykendal&Sturm 2007; Mallan 2009). Bu durum, cinsiyet rollerinin çevirisinde daha ayrıntılı yaklaşımlara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Judith Butler, *Gender Trouble* (1990, s. 43) adlı eserinde toplumsal cinsiyeti, bedenin sürekli olarak belirli kalıplara göre şekillendirilmesi ve bu kalıpların zamanla içselleştirilerek "doğal" bir görünüm kazanması olarak tanımlar. Butler'ın performatiflik kuramına göre, toplumsal cinsiyet doğuştan gelen bir özellik değil, tekrarlanan eylemler, davranışlar ve söylemlerle inşa edilen bir kimliktir. Yani, cinsiyet kimliğimiz, toplumsal normlar ve beklentilere uygun olarak dil, beden dili ve giyim tarzı gibi araçları kullanarak sergilediğimiz bir performanstan ibarettir ve bu performans zamanla kimliğimizin bir parçası haline gelir.

Çocuk edebiyatı çevirileri de bu performatifliğin bir parçasıdır ve cinsiyet rolleri konusu, geleneksel kalıpların sorgulanması ve daha kapsayıcı yaklaşımların benimsenmesi yönünde evrim geçirmektedir. Bu durum, çevirmenlerin sadece dilsel değil, aynı zamanda kültürel ve ideolojik bir rol üstlendiklerini de göstermektedir. Çevirmenler, bir yandan kaynak metnin bütünlüğünü korumaya çalışırken, diğer yandan erek kültürün değerlerini ve çağdaş toplumsal cinsiyet anlayışını göz önünde bulundurmaya zorundadırlar. Bu karmaşık görev, çevirmenlerin sürekli olarak etik kararlar almasını gerektirir. Çocuk edebiyatı çevirilerinde cinsiyet rollerinin ele alınış biçimi, gelecek nesillerin toplumsal cinsiyet algısını şekillendirmede önemli bir role sahip olabilir. Bu nedenle, çevirmenlerin, yayıncıların ve eğitimcilerin bu konudaki farkındalıklarının artırılması ve iş birliği içinde çalışmalarını, daha kapsayıcı bir çocuk edebiyatı ortamının oluşturulmasına fayda sağlayacaktır. Ek olarak çeviri sürecinde alınan kararların çocuk okuyucular üzerindeki uzun vadeli etkileri de incelenmeye değer bir konudur.

Bu çalışma kapsamında, çocuk edebiyatında toplumsal cinsiyet rollerinin çevirisi ele alınmaktadır. Roger Hargreaves'in *Mr Men and Little Miss* adıyla yayımlanmış çocuk edebiyatı serisi ve Canan Bolel'in *Küçük Bay-Bayanlar* başlığıyla yaptığı çevirileri özelinde yapılan

incelemede¹, çevirilerin kaynak metindeki cinsiyetçi kalıpları yeniden üretilebildiği ve hatta pekiştirilebildiği görülmektedir. Bu durum, çevirmenlerin dilsel aktarımın ötesinde kültürel bir arabuluculuk rolü üstlendiğini ve çeviri sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeterek bilinçli seçimler yapmasının önemini ortaya koymaktadır. Özellikle, istem mühendisliği, çocuk edebiyatı çevirilerindeki geleneksel cinsiyet normlarını nötralize etmede etkili bir araç olarak kullanılabilir. Çevirmenler, metinlerdeki cinsiyetçi ifadeleri ve klişeleri tespit ederek ve bunları daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir dil kullanımıyla düzenlemek için istem mühendisliğinden yararlanabilirler. Bu sayede, çocuk edebiyatı çevirileri, gelecek nesillerin toplumsal cinsiyet algısını daha olumlu yönde etkileyecek şekilde yeniden şekillendirilebilir.

Çocuk edebiyatı çevirilerinde toplumsal cinsiyet rolleri ve yapay zekâ araçlarının kullanımını ele alan çalışmamızda, kuramsal çerçeveden başlanarak konuyu derinlemesine incelenecektir. İlk bölümde bu çalışmaya temel oluşturulacak çeviribilim kuramları ele alınacaktır. Ardından kuramsal çerçeveyi destekleyen konulardan bahsedilecektir. Bunlar, büyük dil modelleri, Google Gemini Pro 1.5 ve istem mühendisliği gibi yapay zekâ destekli çeviri teknolojileridir. İkinci bölümde kaynak metinler, üçüncü bölümde ise erek metinler tanıtılacaktır. Dördüncü bölümde çalışmanın amacına yer verilirken, beşinci bölümde çalışmanın yöntemi detaylı biçimde açıklanacaktır. Altıncı bölümde yer alan bulgular kapsamında insan ve yapay zekâ çevirilerinde toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl ele alındığına dair örnekler sunulacaktır. Yedinci bölümde ise çalışmanın sonuçları tartışılacak ve ardından gelecekte yapılacak benzer araştırmalar için öneriler sunulacaktır.

Çalışma kapsamında yanıtlanması hedeflenen araştırma soruları içeriğin temel yapı taşları niteliğindedir. Bunları listelemek gerekirse şöyle sıralanabilir:

1. Çocuk edebiyatı çevirilerinde toplumsal cinsiyet rolleri nasıl aktarılmakta ve yeniden üretilmektedir?
2. Büyük dil modelleri temelinde oluşturulan yapay zekâyla çeviri araçları çocuk edebiyatı çevirilerindeki toplumsal cinsiyet yanlılığını azaltmada etkili olabilir mi?
3. *Mr Men and Little Miss* serisinin Türkçe çevirilerinde, kaynak metindeki cinsiyet kalıpları nasıl yeniden üretilmiş veya dönüştürülmüştür?
4. Çevirmenler yapay zekâ araçlarını kullanırken, çocuk edebiyatı çevirilerinde toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için nasıl bir istem şablonu oluşturabilir?
5. Bu araçlardan biri olan Google Gemini 1.5 Pro kullanıldığında kabul edilebilir çeviriler ortaya çıkar mı?

1. Kuramsal Çerçeve

1980'lerden itibaren çeviri çalışmalarında yaşanan paradigma değişikliğiyle kaynak metnin dokunulmazlığı sorgulanmış ve çeviriyi erek kültür bağlamında ele alan yaklaşımların ön plana çıkmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, dilbilimci ve çeviribilimci Hans Vermeer'in

¹ İncelemede *Mr. Men Adventure with Knights* (Küçük Bay ve Bayanlar Şövalye Macerası), *Mr. Men Adventure Under the Sea* (Küçük Bay ve Bayanlar- Su Altı Macerası), *Mr. Men Adventure in the Jungle* (Küçük Bay ve Bayanlar Orman Macerası) ve diğer kitapların kapaklarındaki başlıklar da analiz edilmiştir.

Skopos kuramı, çeviri eyleminin amacını ve hedef kitleyi önceleyerek çevirmenin daha fazla özgürlük ve sorumluluk sahibi olduğunu savunur. Even-Zohar çoğul dizge kuramıyla çeviriyi, erek kültürün edebi ve kültürel dizgesine dâhil olan bir alt dizge olarak ele alır ve çevirilerin bu dizgeler içindeki konumunu ve işlevini inceler.

Bu çalışmada, çocuk edebiyatı çevirilerinde toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl ele alındığını anlamak için Gideon Toury'nin betimleyici çeviribilim yaklaşımından yararlanılmıştır. Çocuk edebiyatı çevirilerinde toplumsal cinsiyet rollerinin ele alınışı, çevirmenin kaynak metin ve erek kültür arasında yaptığı tercihlerle yakından ilişkilidir. Bu tercihler, Gideon Toury'nin (1995) betimleyici çeviribilim yaklaşımı çerçevesinde, "öncül normlar" kavramı ile açıklanabilir. Toury'ye göre çevirmenler, kaynak metnin normlarına (yeterlilik) veya erek kültürün normlarına (kabul edilebilirlik) bağlı kalma arasında bir seçim yapmak durumundadır.

Yeterlilik odaklı bir çevirmen, kaynak metnin dilsel ve kültürel özelliklerini korumaya öncelik verirken, kabul edilebilirlik odaklı bir çevirmen ise erek kültürdeki okuyucuların beklentilerini ve normlarını ön planda tutar. Bu iki kutup arasında mutlak bir ayrım yapmak mümkün olmasa da çevirmenin genel eğilimi, çeviri ürününün nihai halini belirlemede önemlidir.

Mr Men and Little Miss serisinin Türkçe çevirilerinde, çevirmenin kabul edilebilirlik kutbuna daha yakın durduğu ve kaynak kültürdeki toplumsal cinsiyet normlarını erek kültürde yeniden ürettiği görülmektedir. Bu durum, çocuk edebiyatı çevirilerinde toplumsal cinsiyet rollerinin ele alınışında kültürel ve ideolojik faktörlerin etkisini göstermektedir.

Öte yandan, yapay zekâ destekli çevirilerde istem mühendisliği kullanılarak bu eğilimin değiştirilebileceği ve yapay zekânın daha eşitlikçi bir dil kullanmaya yönlendirilebileceği görülmüştür. Bu durum, teknolojinin çeviri sürecinde toplumsal cinsiyet normlarını sorgulama ve dönüştürme potansiyeline sahip olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Çocuk edebiyatı çevirilerinde toplumsal cinsiyet rollerinin ele alınışı, çevirmenin öncül normlar çerçevesinde yaptığı tercihler ve erek kültürdeki değerler arasındaki etkileşim ile şekillenmektedir. Yapay zekâ ve istem mühendisliği gibi yeni teknolojiler ise bu sürece müdahale etme ve daha eşitlikçi bir çeviri anlayışını destekleme potansiyeli taşımaktadır.

Üstelik istem mühendisliği, Çınar'ın (2015) "cinsiyet rollerinin yapı sökümü ve yıkımı" önerisiyle örtüşerek, çevirmenlere cinsiyetçi kalıpları tespit etme ve bunları daha kapsayıcı bir dille değiştirme konusunda yardımcı olabilir. Çocuk edebiyatı çevirileri, geleneksel kalıpları sorgulayarak ve daha kapsayıcı toplumsal cinsiyet performansları yaratarak, gelecek nesillerin toplumsal cinsiyet algısını daha olumlu yönde etkileyecek şekilde yeniden şekillendirilebilir. Bu bağlamda, istem mühendisliğinin kavramsal kapsamına ve yapay zekâ araçları ile yapılan çevirilerdeki kullanımını incelemek yerinde olacaktır.

1.1. Büyük Dil Modelleri ve İstem Mühendisliği

Büyük dil modelleri (BDM), temelde çok sayıda metin verisi üzerinde eğitilerek insan dilini anlama ve üretme yeteneğine sahip, derin öğrenme tabanlı yapay zekâ sistemleridir. Özellikle doğal dil işleme (DDİ) alanında bir kilometre taşı olarak sayılabilir. BDM'lerin eğitiminde kitaplar, makaleler, web siteleri ve kodlar gibi çeşitli kaynaklardan toplanan veri kümeleri kullanılır. Bu veriler, modelin dilin yapısını, kelimelerin anlamlarını ve farklı bağlamlardaki kullanımlarını öğrenmesini sağlar. Modelin eğitimde ne kadar çok veri kullanılırsa dili anlama ve içerik üretme yeteneği o kadar çok gelişir. "Modelin parametre sayısının fazlalığı, metin derlemlerindeki karmaşık dilsel örüntüleri öğrenebilme kapasitesinin yüksekliğini etkileyen önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir (Villalobos vd., 2022 Akt. Pekçoşkun Güner ve Güner, 2023). Günümüzde daha büyük ve karmaşık modellerin geliştirilmesi yönünde bir eğilim göz önünde bulundurulduğunda yapay zekâ araştırmalarının temelinde parametrelerin çeşitlendirilmesi ve arttırılmasına yönelik çabalar olduğu söylenebilir. Birhane (2023) BDM'leri "...büyük miktardaki metin üzerinde gözetimsiz bir şekilde eğitilen çok sayıda parametreye sahip derin öğrenme modelleri" olarak tanımlar. Birhane'nin de belirttiği yapıları sayesinde BDM'ler, yüksek kalitede ve oldukça karmaşık dil çıktıları üretebilmektedir. Devasa veri kümeleri üzerinde eğitildikleri için dilin yapısını ve kullanımını derinlemesine öğrenen BDM'ler, sadece kelimeleri ve dil bilgisini analiz etmekle kalmaz, aynı zamanda insan dilinin doğasını, biçimsel özelliklerini ve hatta duygusal katmanlarının ayırımına varabilirler. Bu durum, BDM'lerin metin üretme, çeviri yapma, soru cevaplama gibi görevlerde insan benzeri bir performans sergilemesine ve yaratıcı metinler yazma, şiir üretme gibi alanlarda kullanılabilmesine olanak tanır.

BDM'ler çeviri gibi yaratıcılık ve kültürel duyarlılık gerektiren alanlarda kayda değer başarılar elde etse de beraberinde gelen kaygılar, sınırlılıklar ve potansiyel sorunlar da göz ardı edilmemelidir. Gürses ve çalışma arkadaşlarına (2024) göre, "Bilgisayar destekli edebi çeviri yöntemlerini geliştirmeleri de çevirmen üslubunun geleceği açısından yeterli olmayacak gibi görüldüğü ve makine çevirisinin olanaklarının kamuoyunun talebi olan 'çevirmensiz çeviriye' doğru gittiği söylenebilir." Bu noktada, insan çevirmenlerin rolünün ve çeviri sürecinin geleceğinin nasıl şekilleneceği sorusu önem kazanmaktadır. BDM'lerin çeviri alanında yarattığı bu dönüşüm, çevirmenlerin kendilerini nasıl konumlandırmaları gerektiği ve çeviri eğitiminin nasıl adapte edilmesi gerektiği konusunda yeni tartışmaları beraberinde getirmektedir. BDM'lerin yetenekleri göz önüne alındığında, çevirmenlerin yalnızca dil bilgisi ve kelime dağarcığı uzmanlığından daha fazlasını sunmaları beklenmektedir. Çevirmenlerin, kültürel bağlamı anlama, metnin amacını ve hedef kitlesini değerlendirme, üslup ve ton farklılıklarını yakalama gibi becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Ayrıca, adı geçen çalışmadaki yazarlar bu tespitle BDM'lerin çeviri kalitesi konusunda hala bazı eksiklikleri olduğuna vurgu yapar. Her ne kadar BDM'ler, büyük veri kümeleri üzerinde eğitilerek etkileyici sonuçlar üretebilse de özellikle edebi çevirilerde görülen incelikli anlam farklılıklarını, kültürel bağlamı ve yazarın üslubunu tam olarak yakalamakta zorlanabilirler. Bu durum, çevirilerin doğruluğunu ve kalitesini etkileyebilir. BDM çıktılarını eleştirel bir

gözle inceleyebilme, hataları tespit edebilme ve gerekli düzeltmeleri yapabilme yeteneği de önem kazanmaktadır.

Google Gemini Pro 1.5, Google tarafından geliştirilen yeni nesil bir BDM'dir. Reid ve çalışma ekibi (2024), Gemini 1.5'in sadece metin verileriyle değil, aynı zamanda görseller, sesler ve kodlar gibi farklı veri türleriyle de eğitildiğini belirtmiştir. Bu çok modlu (multimodal) eğitim sayesinde Gemini, dili daha kapsamlı bir şekilde anlayabilir ve farklı veri türleri arasında bağlantılar kurabilir. Gemini'nin bir diğer önemli özelliği de önceki araçlara (Gemini Pro 1.0. Gemini Ultra 1.0) göre daha fazla parametreye sahip olmasıdır. Böylece, Gemini daha karmaşık verileri ilişkilendirebilir, daha doğru ve beklenen sonuçlar üretebilir.

BDM'lerin performansını optimize etmek için kullanılan yöntemlerden biri de istem mühendisliğidir. İstem mühendisliği, BDM'lere belirli görevleri nasıl gerçekleştireceğine dair talimatlar veren özel formatlı metinler olan istemleri tasarlama ve optimize etme sürecidir. Bu yöntem, modellerin belirli görevlere daha iyi odaklanmasını ve daha doğru sonuçlar üretmesini sağlar. Zhang ve arkadaşları (2023) "büyük dil modellerinin kullanımının çeşitli doğal dil işleme görevlerinde son teknoloji performansına ulaştığını" ifade etmişlerdir. İstem mühendisliğinin büyük dil modellerinin performansını önemli ölçüde artırdığını ve farklı doğal dil işleme (DDİ) görevlerinde son teknoloji sonuçlara ulaşılmasına katkı sağladığını belirtmektedir. İstem mühendisliğinin DDİ alanındaki potansiyeli ve önemi vurgulanmıştır.

Araştırmacılar istem mühendisliğinin makine çevirisi (MÇ) performansını iyileştirme potansiyelini kabul etmekle birlikte, bu yaklaşımın etkinliğinin çeşitli faktörlere bağlı olduğunu vurgular. Özellikle, dil modeli, MÇ görevi, kaynak ve erek dil gibi unsurların yanı sıra, istem şablonları² ve bağlam içi öğrenme tekniklerinin dikkatli bir şekilde uyarlanması gerektiğini belirtirler. Bu, istem mühendisliğinin MÇ'deki kullanımının her durumda tek bir formül olmadığını ve belirli koşullara göre optimize edilmesi gerektiğini göstermektedir. Pourkamali ve Sharifi (2023), istem çerçevelerini benimserken ve n-atımlı bağlam içi öğrenmeyi kullanırken, dil modeline, ele alınan makine çevirisi görevine, kaynak ve hedef dile bağlı olarak dikkat edilmesi gereken bazı hususlara işaret etmektedir.

1.1. İstem Seçimi ve Çeviri Kalitesi

Yapay zekâ ile yapılacak çevirilerde çeviri kalitesini artırmak için etkili istem seçimi, çeşitli faktörleri göz önünde bulundurmaya gerektirir. Bu faktörler arasında istem şablonu, örnek sayısı ve kalitesi, anlamsal benzerlik ve uzunluk gibi özellikler yer almaktadır. Bu özellikler hakkında detaylı bilgi sahibi olmak istemlerin doğru seçiminde kilit rol oynar.

² İstem şablonu, büyük dil modellerine (LLM) belirli görevleri yerine getirmeleri için talimatlar ve örnekler sağlayan bir şablondur. Bu şablonlar, modelin girdiyi daha iyi anlamasına ve istenen çıktıları üretmesine yardımcı olur. Örnek: Talimat: Aşağıdaki metni 3 cümleyle özetleyin.

Giriş: [Özetlenecek metin buraya yapıştırılır]

Çıktı Biçimi: [Metnin 3 cümlelik özeti]

1.2. İstem Şablonu

İstem şablonunun basit ve anlaşılır olması, makine çevirisi kalitesini doğrudan etkileyen önemli bir faktördür. Şablonun yapısı, dil modelinin (BDM) çeviri görevini nasıl algılayacağını ve yerine getireceğini belirler. Zhang ve arkadaşları (2023), yaptıkları çalışmada şablonun sıfır-atımlı³ çeviri kalitesi üzerindeki belirleyici etkisini ortaya koymuştur. Bu sonuç, basit ve açık İngilizce şablonların genellikle en iyi sonuçları verdiğini göstermektedir. Örneğin, "[kaynak_dil]: [girdi] [erek_dil]:" gibi basit bir şablon, daha karmaşık açıklamalar içeren şablonlardan daha etkili olabilir.

Zhang ve arkadaşları, (2023) basit şablonların çeviri sürecinde etkili olmasının ardında yatan nedenleri şu kavramlarla açıklamaktadır:

Netlik: Basit şablonlar, modelin görevi daha net anlamasını sağlar. Karmaşık talimatlar, modelin kafa karışıklığı yaşamasına neden olabilir.

Odaklanma: Basit şablonlar, modelin çeviri görevine odaklanmasını kolaylaştırır. Fazla bilgi, modelin dikkatini dağıtabilir.

Genel Uygulanabilirlik: Basit şablonlar, farklı dil çiftleri ve çeviri senaryoları için daha kolay uyarlanabilir.

Verimlilik: Daha kısa şablonlar, işlem süresini azaltabilir ve modelin daha hızlı yanıt vermesini sağlayabilir.

Bununla birlikte, şablon seçiminin etkisi, kullanılan BDM'ye ve spesifik çeviri görevine göre değişebilir. Bazı durumlarda, daha ayrıntılı şablonlar veya dil özelinde uyarlanmış şablonlar daha iyi sonuçlar verebilir. Bu nedenle, optimal şablon seçimi için farklı seçeneklerin deneysel olarak değerlendirilmesi önemlidir. Ayrıca, şablonun dili de önemli bir faktördür. Zhang ve arkadaşlarının çalışması, İngilizce şablonların genel olarak en iyi performansı gösterdiğini ortaya koymuştur. Ancak, erek dilin İngilizce olmadığı durumlarda, erek dilde şablonlar kullanmanın avantajları olabilir. Bu, özellikle BDM'nin erek dildeki yetkinliğine bağlı olarak değişebilir.

Kısaca, istem şablonu seçimi, makine çevirisinde istem mühendisliğinin kritik bir bileşenidir. Basit, açık ve görev odaklı şablonlar genellikle en iyi sonuçları vermektedir, ancak optimal şablon seçimi için deneysel yaklaşım ve spesifik görev gereksinimlerinin dikkate alınması önemlidir.

1.3. Örnek Sayısı ve Kalitesi

Zhang ve arkadaşları (2023) tarafından yapılan araştırma, istem örneklerinin sayısının ve kalitesinin makine çevirisi performansı üzerinde doğrudan etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada, daha fazla istem örneği kullanmanın çeviri kalitesini ortalama olarak

³ Sıfır atımlı çeviri (zero shot translation), bir dil modelinin eğitim materyalleri içerisinde hiç karşılaşmadığı dil kombinasyonları arasında çeviri yapabilmesini sağlayan bir modeldir. Bu terim Pekcoşkun Güner'in (2023) çevirisi örnek alınarak çevrilmiştir.

önemli ölçüde artırdığı sonucuna varılmıştır. Bu bulgu, daha fazla örneğin modele daha fazla bağlam ve bilgi sağlayarak daha kaliteli çeviriler üretmesine yardımcı olduğunu göstermektedir. Daha fazla örnek kullanmanın avantajları arasında modele daha geniş bir dil ve çeviri kalıpları yelpazesi sunması, farklı dilbilgisi yapıları ve kelime dağarcığı kullanımını göstermesi sayılabilir. Ancak, örnek sayısını artırmanın işlem süresi ve bellek kullanımı açısından dezavantajları da olabilir.

Örnek kalitesi de en az sayısı kadar önemlidir. Düşük kaliteli örneklerin kullanılması, çeviri performansını olumsuz etkileyebilir. Kaliteli örnekler doğru, akıcı, tutarlı ve çeşitli olmalıdır. Hatalı çeviriler içeren örnekler, modelin yanlış kalıplar öğrenmesine ve bu hataları tekrarlamasına neden olabilir. Gao ve arkadaşlarının (2023) "How to Design Translation Prompts for ChatGPT: An Empirical Study" başlıklı çalışmada çeviri görevini veya bağlam alanını belirtmenin ChatGPT'nin mevcut girdi metnine daha fazla odaklanmasını sağlayabileceğini ve bunun da daha iyi çeviriler sağlayacağını vurgulamıştır.

İdeal bir istem stratejisi, örnek sayısı ve kalitesi arasında bir denge kurmayı gerektirir. Bu denge, görev karmaşıklığı, dil çifti ve model kapasitesi gibi faktörlere bağlı olarak değişebilir. Etkili bir istem stratejisi geliştirirken hem örnek sayısını hem de kalitesini optimize etmek önemlidir.

1.4. Tek Dilli Veri Kullanımı

Tek dilli veriler, yalnızca tek bir dilde yazılmış metinleri ifade eder. Örneğin, sadece Türkçe veya sadece İngilizce yazılmış metinler tek dilli verilerdir. Bu tür veriler, makine çevirisi gibi çok dilli görevlerde doğrudan kullanıldığında genellikle yetersiz kalır çünkü çeviri için gerekli olan kaynak ve erek dil arasındaki ilişkiyi içermezler. Zhang ve arkadaşları (2023), yaptıkları çalışmada tek dilli verilerin doğrudan kullanımının çeviri kalitesini artırmadığını, yani "işe yaramadığını" belirtmişlerdir. Bu durum, tek dilli metinlerin çeviri için gerekli olan çift dilli bağlamı sağlamaması ve modelin görevi yanlış anlamasına yol açabilmesiyle açıklanabilir.

Ancak, aynı çalışmada, ileri ve geri çeviri yöntemleriyle⁴ oluşturulan sözde paralel örneklerin (Pseudo-parallel examples) istem mühendisliğine katkı sağlayabileceği ortaya konmuştur. Bu yaklaşım, tek dilli verileri dolaylı yoldan kullanarak veri zenginleştirme, dil kullanım çeşitliliği ve daha doğal ifadelerin oluşturulmasına katkı sağlar. Özellikle paralel veri miktarının sınırlı olduğu düşük kaynaklı dil çiftleri için bu yöntem değerli olabilir ve istem mühendisliğinin etkinliğini artırabilir.

⁴ İleri Çeviri: Tek dilli kaynak metin, bir makine çeviri sistemi kullanılarak erek dile çevrilir. Bu, kaynak metnin erek dildeki bir versiyonunu oluşturur.

Geri Çeviri: Erek dile çevrilmiş metin, tekrar kaynak dile çevrilir. Bu, orijinal kaynak metnin yeniden oluşturulmuş bir versiyonunu sağlar.

Bu süreç sonucunda, orijinal kaynak metin ve geri çevrilmiş metin arasında bir paralel veri çifti elde edilir. Bu yapay paralel veri çifti, makine çeviri modellerinin eğitiminde kullanılabilir ve özellikle düşük kaynaklı dillerde model performansını artırmaya yardımcı olabilir.

1.5. Aktarımlı Öğrenme

Aktarımlı öğrenme, bir alanda edinilen bilginin farklı bir alana uygulanmasıdır. İstem mühendisliği bağlamında aktarımlı öğrenme belirli bir dil çifti veya alanda etkili olan istem örneklerinin farklı dil çiftleri veya alanlara ne kadar başarılı bir şekilde aktarılabilmesiyle ilgilidir.

Zhang ve arkadaşları (2023), yaptıkları çalışmada bir istem setinin başarısının farklı ortamlara genellenemeyeceğini ortaya koymuştur. Bir dil çifti veya alanda etkili olan istem örnekleri, başka bir dil çifti veya alanda aynı başarıyı göstermeyebilir. Moslem (2023) uyarlanabilir istemlere alana özgü terminolojiyi dahil etmenin çeviri kalitesini yükseltebileceğini vurgulamıştır. Bu bulgu, istemlerin belirli bir alandaki terminolojiye göre özelleştirilmesinin, daha doğru ve alanla uyumlu çeviriler üretme olasılığını artırdığını gösterir. Bu durumun sebepleri arasında, farklı dil çiftlerinin farklı dilbilgisi yapıları ve kelime sıralamaları kullanması, alanlara özgü terim ve ifade biçimlerinin farklılık göstermesi ve farklı çeviri görevlerinin farklı istem stratejileri gerektirmesi sayılabilir. Ancak, aktarımlı öğrenmenin tamamen etkisiz olduğu söylenemez. Bir setteki istem örnekleri, başka bir sette sıfır-atımlı çeviriden daha iyi sonuçlar verebilir. Aktarımlı öğrenme, öğrenmenin verimliliğini artırmak için uyarlanabilir istemler, meta-öğrenme ve çok dilli/çok alanlı istemler gibi stratejiler kullanılabilir. Uyarlanabilir istemler, genel yapıyı koruyarak belirli dil veya alan özelliklerine göre adapte edilebilirken, meta-öğrenme farklı görevler arasında hızlı uyum sağlayabilen istem seçim stratejileri geliştirmeyi hedefler. Çok dilli/çok alanlı istemler ise birden fazla dil veya alanı kapsayan karma örnekler oluşturarak aktarımlı öğrenmenin etkinliğini artırmayı amaçlar.

2. Kaynak Metinler

Roger Hargreaves tarafından yazılan *Mr. Men ve Little Miss* kitap serisi, çocuk edebiyatının en sevilen ve tanınan örneklerinden biri olarak öne çıkar. Serinin ortaya çıkışı, Hargreaves'in oğlunun "Gıdıklanmak neye benzer?" sorusuna verdiği yaratıcı tepkiyle başlamıştır. Reklamcılık kariyerinden sıkılan Hargreaves, bu soru üzerine kolları spagettiye benzeyen ilk karakteri çizmiş ve böylece 1971'de Bay Gıdık ile başlayan serinin temellerini atmıştır. Zaman içinde dünya çapında büyük bir popülerlik kazanan seri, 22 farklı dile çevrilmiş ve günümüzde Hargreaves'in oğlu Adam tarafından devam ettirilmektedir. Seriyi Türkçeye Canan Bolel çevirmiştir. Türkiye'de Doğan Egmont Yayıncılık tarafından basılan seri, toplamda 52 kitaptan oluşmaktadır. Bunların 45'i Türkçeye çevrilmiş olup, 25'i Küçük Bay Serisi, 20'si ise Küçük Bayan Serisi'ne aittir. Bu geniş kapsam ve popülerlik, serinin çocuk edebiyatındaki cinsiyet rollerini incelemek için ideal bir çalışma materyali olmasını sağlamaktadır.

Mr. Men ve Little Miss serisi, çocuk edebiyatında cinsiyet rollerinin yansıtılması açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu kitap serisi, karakterlerin cinsiyetlerini açıkça belirten başlıkları ve hikâye içerikleriyle cinsiyet kalıplarını yansıtmaya potansiyeline sahiptir. Bu durum, çocuk edebiyatında cinsiyet stereotiplerini inceleyen önceki çalışmalarla paralellik

göstermektedir. Weitzman ve arkadaşlarının (1972) çalışmasında belirtildiği gibi, çocuk kitapları sıklıkla geleneksel cinsiyet rollerini pekiştirmektedir. Pownall ve Heflick (2023) tarafından yapılan içerik analizi, bu bulguları destekler niteliktedir. "Mr. Active and Little Miss Passive? The Transmission and Existence of Gender Stereotypes in Children's Books" adlı çalışmalarında Mr. Men karakterlerinin genellikle aktif terimlerle tanımlanmasına karşın (n = 44), Little Miss karakterlerinin daha pasif terimlerle (n = 17) tanımlandığını belirterek, buna ilaveten, Little Miss karakterlerinin genellikle pasif ve feminen olarak konumlandırıldığını, diğer karakterlere bakma ve ev işi yapma gibi aktivitelerle meşgul olduklarını vurgulamışlardır. Bu tür stereotipik temsillerin varlığı, Peterson ve Lach'ın (1990) çocuk kitaplarındaki cinsiyet stereotiplerinin çocukların bilişsel ve duygusal gelişimi üzerindeki etkisini inceleyen çalışmasının bulgularıyla örtüşmektedir. *Mr. Men ve Little Miss* serisi üzerine yapılan bu güncel çalışma, bu etkilerin hala devam ettiğini göstermektedir ve çocuk edebiyatında cinsiyet stereotiplerinin süregelen varlığına işaret etmektedir.

Bu stereotipik temsillerin çocukların cinsiyet rollerine dair algılarını etkileme potansiyeli, daha önceki araştırmalarda da vurgulanmıştır ve *Mr. Men ve Little Miss* serisi üzerine yapılan bu çalışma, bu bakış açılarının hala devam ettiğini göstermektedir. Makalede belirtildiği gibi: "Çocuk kitaplarının cinsiyet stereotiplerini yansıtmaya kapasitesine sahip olduğu belgelenmiştir (Lewis ve ark., 2022; Narahara, 1998). Bugüne kadar yapılan araştırmalar, resimli çocuk kitaplarında yaygın cinsiyet stereotiplerinin var olduğunu göstermiştir (Axell & Boström, 2021; Lewis ve ark., 2022; Moya-Guijarro & Ventola, 2021)." Mr. Men ve Little Miss serisi, popülerliğini korumaya devam ederken, geleneksel cinsiyet rollerini de sürdürmekte, bu da çocuk edebiyatında cinsiyet stereotiplerinin ne kadar derinlere kök saldığını göstermektedir. Ayrıca, bu çalışmanın bulguları, ebeveynlerin kitap seçimlerinde daha bilinçli davrandıklarını da ortaya koymaktadır: "Ebeveynler genellikle yüksek düzeyde geleneksel cinsiyet rollerini bulunduran seçeneklere (Örnek: Little Miss Princess) kıyasla geleneksel cinsiyet rollerine aykırı kitapları (Örnek: Little Miss Brainy) seçmeyi tercih etmişlerdir (Pownall, M., & Heflick, N. a.g.e.)." Bu sonuç, toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki artan farkındalığın bir yansıması olarak görülebilir.

Mr. Men ve Little Miss serisi üzerine yapılan çalışma, çocuk edebiyatında cinsiyet stereotiplerinin varlığını ve etkisini inceleyen uzun soluklu araştırma geleneğini devam ettirmektedir. Çalışma, McCabe ve arkadaşlarının (2011) çocuk kitaplarında cinsiyet temsillerinin tarihsel değişimini inceleyen araştırmasıyla da örtüşmektedir. McCabe ve arkadaşları, zaman içinde kadın karakterlerin temsil oranının arttığını, ancak hala erkek karakterlerin baskın olduğunu bulmuşlardır. *Mr. Men ve Little Miss* serisi üzerine yapılan bu güncel çalışma, benzer bir eğilimi yansıtmaktadır- stereotipler hala mevcuttur, ancak ebeveynler ve toplum bu konuda daha bilinçli hale gelmektedir. Bu durum, çocuk edebiyatında cinsiyet temsillerinin değişen doğasını ortaya koymaktadır. Bir yandan geleneksel cinsiyet rolleri ve stereotipler varlığını sürdürürken, diğer yandan ebeveynlerin ve toplumun bu konudaki artan farkındalığı ve değişim isteği gözlemlenmektedir.

3. Erek Metinler

Mr. Men ve Little Miss serisinin Türkçe çevirileri üzerine yapılan incelemeler, kaynak metinlerde var olan geleneksel cinsiyet rollerinin erek metinlerde sadece korunmakla kalmayıp, aynı zamanda pekiştirilerek yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, çeviri sürecinin kültürel normları ve toplumsal cinsiyet algılarını nasıl yansıttığını ve hatta güçlendirdiğini gösteren önemli bir örnektir.

Özellikle dikkat çeken bir nokta, kitap başlıklarında "Bayan" ifadesinin kullanılmasıdır. İngilizcedeki "Little Miss" ifadesi, Türkçeye "Küçük Bayan" olarak çevrilmiştir. Bu tercih, Türk toplumunda hala yaygın olan, kadınları formel ve belirli bir statüye sahip olarak nitelendirme eğilimini yansıtmaktadır. "Bayan" kelimesinin kullanımı, kız çocuklarına yetişkin kadın rollerini atfetme ve onları erken yaşta "hanımefendi" olarak konumlandırma eğilimini güçlendirmektedir. Bu yaklaşım, çocukların cinsiyet rollerine dair algılarını şekillendirmede potansiyel olarak önemli bir etkiye sahiptir.

4. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan toplumsal cinsiyet rollerinin çevirisinde çevirmenin diller arası bir aktarımcı olmasının ötesinde kültürel bir arabuluculuk rolü üstlendiğini vurgulayarak, çevirilerini gerçekleştirirken toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeterek bilinçli seçimler yapması gerektiği düşüncesiyle yapay zekâ araçlarıyla yapılmış örnek çevirileri incelemektir. Ayrıca bu çeviri araçlarını kullanan çevirmenin istem mühendisliğinden nasıl faydalanabileceği ve çocuk edebiyatı kapsamında yaptığı çevirilerle toplumsal cinsiyet algısını doğru yerlere ne şekilde taşıyabileceği gibi konuların da aydınlatılması amaçlanmıştır.

5. Yöntem

Bu çalışmada araştırmacılar tarafından araştırma kapsamına alınan kaynak metinlerden seçilen örnek metin parçaları ve bunların yapay zekâ araçlarıyla yapılmış çevirileri bütüncül bir yaklaşımla incelenerek karşılaştırmalı doküman analizi ile betimlenerek incelenmiş, elde edilen veriler sonuçlar bölümünde sunulularak saydamlaştırılmıştır.

5.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma nitel bir yaklaşımla ve doküman analizi yöntemiyle elde edilen betimlemelerin sunulduğu bir durum çalışmasıdır. Nitel araştırmalarda yaygın olarak tercih edilen durum çalışması yaklaşımında ortam, bireyler, olayla ve süreçler bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilebilir. Bu çalışmada, birincil kaynaklar olarak kabul edilen kaynak metinlerden seçilen örnek metin parçalarının erek metne çevirmen tarafından aktarılması sürecinde yapay zekâ araçlarından yararlanması, istem mühendisliğinin bu durumu nasıl etkilediği ve sonuçlara etkili olup olmadığı araştırılarak elde edilen bulgular sunulmuştur.

5.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini İngilizce dilinde yazılmış çocuk edebiyatı serileri oluşturmaktadır. Örneklem olarak seçilen çocuk edebiyatı serisi Roger Hargreaves tarafından yazılan *Mr. Men ve Little Miss* başlıklı kitap serisidir. Bu serinin çevirileri Doğan Egmont Yayınevi tarafından yayımlanan ve Canan Bolel tarafından *Küçük Bay ve Bayanlar* başlığıyla yapılmış çevirileri ve yapay zekâ aracı olan Google Gemini 1.5 Pro modeli kullanılarak yapılan çeviriler incelenmiştir. Bu seride içerikleriyle incelenen eserler *Mr. Men Adventure with Knights* (Küçük Bay ve Bayanlar Şövalye Macerası), *Mr. Men Adventure Under the Sea* (Küçük Bay ve Bayanlar- Su Altı Macerası), *Mr. Men Adventure in the Jungle* (Küçük Bay ve Bayanlar Orman Macerası) olmuştur. Yazarın diğer kitaplarının da sadece kapakları incelenmiştir.

5.3. Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanması doküman analizi ile gerçekleştirilmiştir. Bu analiz Porter'a (1995) göre şu basamakları içerir: Dokümanlara ulaşma, orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma (Akt. Yıldırım & Şimşek, 2016). Çalışmada analiz edilen dokümanlara ulaşma süreci birincil kaynakların kitapçılardan veya internet yoluyla ulaşılabilen web tabanlı kaynaklardan temin edilmesi ile başlamıştır. Sonrasında elde edilen metinlerin orijinalliği kontrol edilmiştir. Kaynak ve erek metinlerin yani çevirilerin anlama sürecinde araştırmacılar eğitim, bilgi ve deneyimleri doğrultusunda metinleri okuyarak anlama, tartışma ve değerlendirme sürecince bulunmuşlardır. Verilerin analizi aşamasına gelindiğinde, kaynak ve erek metin olarak belirlenen eserler ve çevirilerinden çalışma kapsamına alınabilecek örnek metin parçaları seçilmiş, bunların analizinde çeviribilimin betimleyici yaklaşımlarından oluşan kuramsal çerçeve temel alınarak verilerin analiz ve değerlendirmeleri yapılmıştır. Verilerin kullanımı verilerin analizi bölümünde detaylandırılmıştır.

5.4. Verilerin Analizi

Çocuk edebiyatından seçilen ve örnekleme oluşturan kaynak metin parçalarının yapay zekâ aracı olan Google Gemini 1.5 Pro modeli ile yapılmış olan çevirileri yapılan betimlemeler ile analiz edilmiştir. Verilerin analiz amaçlı kullanımına bakıldığında, örneklem olarak seçilen kaynak metin parçaları (sözcükler, söz öbekleri ve cümleler) çevirileriyle karşılaştırılırken nitel yaklaşım esas alınarak öne çıkarıcı yazım ilkeleri temelinde gösterilmiş ve her biri ayrı yorumlanmıştır. Çeviribilimin betimleyici yaklaşımı kapsamında çizilen kuramsal çerçevede yer alan ve çalışmanın sağlam temeller üzerinde hedeflenen biçimde ilerlemesini sağlayan çalışma bulgularına Gideon Toury'nin çevirmenin öncül normları bağlamında ortaya koyduğu "kabul edilebilir" çeviri ve "yeterli" çeviri kavramları esas alınarak ulaşılmış, yorum ve sonuçsal çıkarımlar bu bağlamda gerçekleştirilmiştir.

6. Bulgular

Mr. Men ve Little Miss serisinin Google Gemini 1.5 Pro modeli ile yapılan Türkçe çevirileri üzerine yapılan incelemeler ve bu örneklerin analizi ile elde edilen bulgular aşağıda

listelenmiştir. İlk olarak insan çevirisinde toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirilerek çevirilerde öne çıkmasına örnek teşkil eden metin parçaları sunulmuştur:

Örnek 1

KM: ... Little Miss Greedy gulped. And then with a bang the door swung shut and Little Miss Greedy was locked in for the night! It was a very cold and hungry Little Miss Greedy who was found by a knight the following morning.

EM (İnsan Çevirisi): ...Küçük Bayan Pisboğaz korkuyla yutkundu. Derken zindan kapısı pat diye kapanıvermişti. Küçük Bayan Pisboğaz zindanda mahsur kalmıştı! Sabah kadar zindandan çıkamadı. Sonraki sabah bir şövalye buldu onu. Küçük Bayan Pisboğaz çok üşümüş, *kurt gibi acıkmıştı*.

Örnek 2

KM: "Or Mr Strong?" *remembered* Mr Nosey."He's very good at putting out fires."

EM (İnsan Çevirisi): "Peki ya Bay Güçlü 'ye ne dersiniz?" diye sordu Bay Kocaburun. "O yangın söndürmekte çok iyidir."

Örneklerde görüldüğü üzere, olumsuz özellikler kadın karaktere yüklenirken (örneğin, açgözlülük ve çaresizlik), erkek karakter kahraman ve kurtarıcı olarak resmedilir. Bu durum, cinsiyet rollerine dair kalıplaşmış ve zararlı düşünceleri pekiştirir.

Örnek 1'de, Küçük Bayan Pisboğazın açgözlülüğü ve sonucunda yaşadığı zorluklar vurgulanırken, onu kurtaran erkek karakterin kahramanlığı övülür. Çeviride, "kurt gibi acıkmıştı" ifadesi eklenerek kadın karakterin olumsuz özellikleri daha da pekiştirilirken, erkek karakterin kahramanlığının geçmişteki bir olaydan kaynaklandığını belirten "remembered" kelimesi atlanmıştır. Böylece, sanki Bay Güçlünün sadece güçlü olması nedeniyle önerildiği düşüncesini kuvvetlendirir. Örnek 2'de ise, Bay Güçlü'nün yangın söndürmedeki yeteneği övülerek erkek karakterin kahramanlık imgesi güçlendirilir.

Örnekler kadın ve erkek karakterlerin nasıl farklı şekillerde temsil edildiğini ve temsillerin toplumsal cinsiyet rollerine dair kalıplaşmış düşünceleri nasıl pekiştirdiğini göstermektedir. Bu tür kalıplaşmış düşünceler, kadınların yeteneklerini ve potansiyellerini sınırlayarak toplumsal eşitsizliğe katkıda bulunabilir.

Ayrıca, çevirilerde kullanılan dil ve üslup, cinsiyet rollerini pekiştiren ifadeleri daha belirgin hale getirmiştir. Örneğin, kadın karakterlerin konuşmalarında daha yumuşak, nazik ve bazen de çekingen ifadeler kullanılırken, erkek karakterlerin konuşmalarında daha otoriter ve kendinden emin bir ton benimsenmiştir. Dilsel tercihler, Lakoff'un (1975) "kadın dili" kuramını hatırlatmakta ve toplumsal cinsiyet rollerinin dil aracılığıyla nasıl yeniden üretildiğini göstermektedir.

Bulgular, çeviri çocuk edebiyatının, toplumsal cinsiyet normlarının aktarılmasında ve pekiştirilmesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Çevirilerde gözlemlenen eğilim, Even-Zohar'ın (2005) çoğul dizge kuramı çerçevesinde değerlendirilebilir; çeviri metinler, erek

kültürün edebi ve kültürel sistemine entegre olurken, var olan normları güçlendirme eğilimindedir. Bu bağlamda, *Mr. Men ve Little Miss* serisinin Türkçe çevirileri, Türk toplumundaki geleneksel cinsiyet rollerini ve stereotiplerini yansıtan ve pekiştiren bir ayna işlevi görmektedir.

Bulguların ikinci grubunda yapılan incelemeler için araştırmacılar tarafından Zhang ve çalışma arkadaşlarının (2023) makalesinde yer alan istem şablonunun hazırlanmasıyla ilgili yönergeler temel alınmıştır. Bu amaçla, incelemelerde örneklenen çevirilerde istem mühendisliğinin nasıl kullanıldığını göstermek ve açıklamak için aşağıda bir tablo oluşturulmuştur:

Tablo 1. İstem Bileşenleri, Detaylar ve Açıklamalar		
İstem Bileşen	Detaylar	Açıklamalar
Source Language (Kaynak Dil)	English (İngilizce)	Çevrilecek metnin orijinal dili
Target Language (Erek Dil)	Turkish (Türkçe)	Metnin çevrileceği dil
Target Audience (Erek Kitle)	2-6 years old (2-6 yaşında)	2-6 yaş arası çocuklar için çeviri yapılacağı belirtilmiş. Bu, dilin basitleştirilmesi ve çocukların anlayabileceği kelimeler kullanılması gerektiğini ima eder.
Text Type (Metin Türü)	Children's Literature (Çocuk Edebiyatı)	Çocuk edebiyatı olarak belirtilmiş. Bu, çevirinin çocuklara uygun bir tonda ve stilde olması gerektiğini gösterir.
Style (Biçem)	Amusing (Eğlendirici)	Eğlenceli" olarak belirtilmiş. Bu, çevirinin çocukların ilgisini çekecek ve onları eğlendirecek şekilde yapılması gerektiğini vurgular.
Additional Instructions (Ek Talimatlar)	<ul style="list-style-type: none"> - Identify and neutralize gender-biased language. (Cinsiyetçi dili belirle ve arındır.) - Replace words like "man" with gender-neutral terms like "person" or "individual." (“Erkek” gibi kelimeleri “kişi” veya “birey” gibi cinsiyet ayrımı içermeyen terimlerle değiştir.) - Use gender-neutral job titles (e.g., "businessperson" instead of "businessman") (Cinsiyet ayrımı içermeyen iş unvanları kullanın (örneğin, “iş adamı” yerine “iş insanı”)) - Avoid gender stereotypes (e.g., "nurse" instead of "female nurse"). (Cinsiyet kalıp yargılarından kaçın (örneğin, “kadın hemşire” yerine “hemşire”).) - Restructure sentences if necessary to eliminate gender bias (Cinsiyet önyargısını ortadan kaldırmak için gerekirse cümleleri yeniden kur.) 	Zhang'ın çeviri kalitesini etkileyen faktörlerinden netlik ve odaklanma için detaylı talimatlar verilmiştir. Çocukların dil gelişimine katkı ve cinsiyet eşitliği bilincini desteklemek amacıyla cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırma vurgusu.

- Maintain the original meaning of the text while ensuring a natural and fluent Turkish translation.
(Doğal ve akıcı bir Türkçe çeviri yaparken metnin orijinal anlamını koru.)

Google Gemini 1.5 Pro modeli kullanılarak ve istemlerde bulunularak çevrilen kaynak metin (KM) örnekleri ve erek metinler (EM) yani çevirileri de aşağıda verilmiştir. Bu örneklerin tamamında çeviri değerlendirmelerinde yapay zekâ istemleri ön planda tutularak yapılmıştır.

Örnek 1

KM:

Late that night, after everybody had gone to bed, Little Miss Greedy woke up.

I'm sure you can guess why she woke up.

That's right, she was hungry!

So she set off to find the kitchen to get herself a midnight snack.

The castle was a maze of turrets and battlements and passageways and spiral staircases and in no time at all Little Miss Greedy was hopelessly lost."

EM (Makine Çevirisi):

"Gece yarısı, herkes yattıktan sonra, Minik Obur uyanı. Minik Obur mutfağa doğru yola koyuldu."

Kale, kuleler, siperler, geçitler ve spiral merdivenlerden oluşan bir labirentti ve kısa sürede Minik Obur tamamen kayboldu. Aşağı, hep aşağı indi. Ta ki kendisini kalenin zindanında bulana kadar. Karanlık, nemli ve çok ürkütücü bir yerd. Minik Obur yutkundu. Ve sonra bir gürültüyle kapı kapandı ve Minik Obur bütün gece orada kilitli kaldı!

KM'de "Miss" (Bayan) ifadesi kullanılarak karakterin cinsiyeti vurgulanırken, EM'de bu ifade kullanılmamış ve sadece "Minik Obur" şeklinde genel bir ifade tercih edilmiştir. Bu değişiklik, cinsiyet rollerine dair kalıplaşmış yargıları pekiştirmekten kaçınma amacı taşımaktadır. Hedef kitlenin küçük yaşlarda olduğu düşünüldüğünde, cinsiyet ayrımının vurgulanmasının gereksiz olduğu ve hatta zararlı olabileceği değerlendirilmiş olabilir.

KM'de, "Little Miss Greedy" karakterinin gece yarısı uyanmasının nedeni açıkça belirtilmiştir: acıkmıştır ve atıştırma bir şeyler aramaktadır. Bu durum, karakterin "Greedy" (Obur) olarak adlandırılmasıyla da tutarlıdır. Ancak EM'de bu neden belirtilmemiş, sadece karakterin mutfağa doğru yola koyulduğu ifade edilmiştir. Bu değişiklik, karakterin davranışının nedenini okuyucunun yorumuna bırakarak daha açık uçlu bir anlatım sağlamaktadır. Ayrıca, 2-6 yaş hedef kitle için "açlık" kavramının karmaşık olabileceği düşünülebilir ve bu nedenle bu detaya yer verilmemiş olabilir.

Örnek 2

KM:

"That's just what I need," she said. "I am organising an underwater expedition to find the lost city of Atlantis."

"I'm always losing things," said Little Miss Dotty. "But I have never lost a city. We will help you find it!"

EM (Makine Çevirisi):

"Tam da ihtiyacım olan şey bu," dedi. "Kayıp Atlantis şehrini bulmak için bir sualtı keşif gezisi düzenliyorum."

"Genelde bir şeyler kaybederim," dedi Çilli. "Ama hiç şehir kaybetmedim. Onu bulmana yardım ederiz!"

"Little Miss Dotty is always losing things" (Küçük Bayan Çilli hep bir şeyler kaybediyor) ifadesi, kadınların unutkan olduğuna dair bir klişeyi çağrıştırıyor. Erek metinde ifade, anlamı değiştirmeden "hep" yerine "genelde" kullanılarak vurgu azaltılmıştır. Bu sayede, cümle herhangi bir cinsiyet kalıbını pekiştirmeden karakterin bazen unutkan olabileceğini ifade eder.

Örnek 3

KM: "Maybe we will find a mermaid," said Little Miss Dotty.

"Don't be silly," laughed Little Miss Sunshine, "mermaids aren't real!"

EM (Makine Çevirisi): "Belki bir deniz kişisi buluruz" dedi Küçük Bayan Çilli.

"Saçmalama" diye güldü Küçük Bayan Güneş, "deniz kişileri gerçek değil!"

"Mermaid" kelimesi, geleneksel olarak "denizkızı" olarak çevrilir. Ancak, bu çeviri cinsiyetçi bir çağrışım yapabilir. "Kız" kelimesi, bu mitolojik varlığı sadece kadın cinsiyetiyle sınırlar. Oysa deniz insanları, farklı cinsiyetlerde veya cinsiyetsiz olarak da düşünülebilir. "Deniz kişisi" ifadesi, bu çeşitliliği kapsayan daha nötr bir seçenektir. Ancak, "deniz kişisi" çevirisinin erek dilde yaygın olarak kullanılmadığını belirtmek önemlidir.

Bulgular bölümünün son örneği bir tablodan oluşmaktadır. Bu tabloda çalışmanın kaynak metinlerinin seçildiği serinin tamamının çevirmeni olan Canan Bolel'in kitapların başlıkları için önerdiği karşılıklar Google Gemini 1.5 Pro modeli kullanılarak yapılan başlık çevirileriyle karşılaştırılmıştır.

Örnek 4

Tablo 2. Roger Hargreaves'in "Mr. Men ve Little Miss" serisi çevirmeni Canan Bolel'i kitap başlıklarının çevirileri ile Google Gemini 1.5 Pro çevirileri için karşılaştırma tablosu

Kaynak Metin	Erek Metin-1 (Google Gemini 1.5 Pro)	Erek Metin 2 (Canan Bolel)
Little Miss Somersault	Minik Taklacı	Küçük Bayan Cumbalak
Little Miss Sunshine	Minik Güneş Işığı	Küçük Bayan Günüşüğü
Little Miss Brave	Minik Cesur Yürek	Küçük Bayan Cesur
Little Miss Fickle	Minik Kararsız	Küçük Bayan Kararsız
Little Miss Curious	Minik Meraklı Minnoş	Küçük Bayan Meraklı
Little Miss Fun	Minik Eğlence Canavarı	Küçük Bayan Eğlence
Little Miss Brainy	Minik Bilgin	Küçük Bayan Akıllı
Little Miss Magic	Minik Sihirbaz	Küçük Bayan Sihir
Little Miss Lucky	Minik Şanslı	Küçük Bayan Şanslı

Tabloyu incelediğimizde Bolel tarafından yapılan Little Miss karakterlerinin Türkçe çevirileri, karakterlerin isimlerinde yer alan toplumsal cinsiyet normlarını daha da pekiştirmektedir. Örneğin, "Little Miss Naughty" karakterinin "Küçük Bayan Uslanmaz" olarak çevrilmesi, kız çocuklarının yaramazlık yapmasının normal ve hatta sevimli olduğu yönündeki bir algıyı güçlendirir. Bu durum, kız çocuklarının olumsuz davranışlarının ciddiye alınmamasına ve düzeltilmemesine neden olabilir. "Uslanmaz" kelimesi, daha güçlü bir olumsuz çağrışım yaparken, yapay zekâ tarafından çevrilen "Haylaz" ifadesi daha hafif ve şakacı bir tona sahiptir. Bu sayede karakterin yaramazlığı, daha sevimli ve kabul edilebilir bir şekilde sunulur.

7. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışma, çocuk edebiyatı çevirilerinde toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl ele alındığını ve yapay zekâ destekli istem mühendisliğinin bu süreçteki potansiyel rolünü incelemiştir. Roger Hargreaves'in Küçük Bay-Bayanlar serisi örneği üzerinden yapılan analizler, önemli sonuçlara işaret etmektedir.

İncelenen örnekler, kaynak metinlerdeki cinsiyet kalıplarının çevirilerde sadece korunmakla kalmayıp, bazen daha da belirginleştirildiğini göstermiştir. Bu durum, çevirmenlerin kültürel normları ve toplumsal beklentileri yansıtmaya eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Özellikle, "Little Miss" ifadesinin "Küçük Bayan" olarak çevrilmesi, kız çocuklarına yetişkin kadın rollerini atfetme ve onları erken yaşta "hanımefendi" olarak konumlandırma eğilimini güçlendirmektedir.

İstem mühendisliği kullanılarak oluşturulan yapay zekâ çevirilerinin, cinsiyet yanlılığını azaltma ve daha nötr bir dil kullanma konusunda umut verici sonuçlar ortaya koyduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, "Little Miss Greedy" karakterinin "Minik Obur" olarak çevrilmesi, cinsiyet vurgusunu ortadan kaldırarak daha kapsayıcı bir anlatım sağlamıştır. Bu yaklaşım, geleneksel cinsiyet rollerini pekiştiren ifadeleri yumuşatma ve daha kapsayıcı bir dil kullanma potansiyeli taşımaktadır.

Çalışma, çevirmenlerin ve yapay zekâ sistemlerinin, çeviri sürecinde bilinçli stratejiler kullanmasının önemini vurgulamıştır. Özellikle, cinsiyet yanlı ifadelerin tespiti ve bunların nötrleştirilmesi için sistematik yaklaşımların geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. "Mermaid" kelimesinin "deniz kişisi" olarak çevrilmesi, bu tür bilinçli stratejilerin bir örneğidir. Yapay zekâ ve istem mühendisliği gibi teknolojik araçların ve yetilerin, çeviri sürecinde cinsiyet yanlılığını azaltma ve daha eşitlikçi bir dil kullanma potansiyeli taşıdığı görülmüştür. Söz konusu çeviri her ne kadar cinsiyet yanlılığını ortadan kaldırmayı amaçlasa da erek dilde yaygın olarak kullanılmamaktadır. Bu nedenle, bir çocuk kitabında kullanıldığında, okuyucular tarafından anlaşılması zor olabilir ve kitabın akıcılığını bozabilir. Bu durum, insan çevirmenlerin hala gerekli olduğunu ve yapay zekâ sistemlerinin her zaman mükemmel sonuçlar veremeyeceğini göstermektedir. Ayrıca, çeviri sürecinde teknolojinin etkin kullanımı için sürekli geliştirme ve ince ayar yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, çocuk edebiyatı çevirilerinde toplumsal cinsiyet rollerinin ele alınışı, gelecek nesillerin eşitlikçi bir toplum anlayışı geliştirmesinde kritik bir öneme sahiptir. Geleneksel yaklaşımların sorgulanması ve yeni teknolojilerin bilinçli kullanımı, bu alanda olumlu değişimlerin önünü açabilir. Gelecekteki araştırmalar, bu çalışmada önerilen yaklaşımların uzun vadeli etkilerini incelemeli ve farklı kültürel bağlamlarda uygulanabilirliğini değerlendirmelidir. Ayrıca, yapay zekâ destekli çeviri sistemlerinin çocuk edebiyatı alanındaki performansı ve etkileri üzerine daha fazla araştırma yapılması, bu teknolojinin potansiyelini ve sınırlarını daha iyi anlamak açısından önem taşımaktadır.

Ayrıca, Kırıkkale Üniversitesi'ndeki TÜBİTAK destekli Çeviri Teknolojileri Eğitimi etkinliği, çalışmamızın önemini ve güncelliğini vurgulayan bir platform sağlamıştır. Çalışmamız, bu etkinliğin amaçları doğrultusunda çeviri alanında farkındalık yaratma, teknoloji kullanımını teşvik etme, bilinçli çeviri yaklaşımını destekleme ve genç araştırmacılara yol gösterme gibi önemli katkılar sunmaktadır. Ek olarak çalışmamız, bu etkinliğin amacına hizmet ederek çocuk edebiyatı çevirilerinde toplumsal cinsiyet kalıplarının nasıl ele alındığına ve güncel çeviri teknoloji ve yöntemleri kullanılarak oluşturulmuş çevirilerin bu alandaki potansiyeline ışık tutmaktadır.

Kaynakça

- Birhane, A., Kasirzadeh, A., Leslie, D., & Wachter, S. (2023). Science in the age of large language models. *Nature Reviews Physics*, 5 (5), 277-280.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge, New York, 33.43
- Çınar, B. (2015). A Performative view of gender roles: Judith butler. *International Journal of Media Culture and Literature*, 1 (1), 153-160. 59
- Demirhan, Handegül. (2022) "Translating gender and sexuality in children's literature: Turkey as a case study."
- Demirhan, H. (2020). Children's literature, feminism, adaptation, and translation. In *The Routledge Handbook of Translation, Feminism and Gender* (pp. 528-539). Routledge.
- Even-Zohar, I. (2005). Polysystem theory (revised). *Papers in culture research*, 38-49.
- Gao, Y., Wang, R., & Hou, F. (2023). How to design translation prompts for ChatGPT: An empirical study. *arXiv preprint arXiv:2304.02182*.
- Gürses, S., Şahin, M., Hodzik, E., Güngör, T., Dalli, H., & Dursun, O. (2024). Çeviribilim Çalışmalarında Çevirmenin Üslubu ve Makinenin Üslubu. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (36), 100-124.
- Gambier, Y., & Van Doorslaer, L. (Eds.). (2010). *Handbook of translation studies (Vol.1)*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Güner, S. P. (2023). Çevirmen-bilgisayar etkileşiminin kilit bileşeni: doğal dil işleme. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi*, 5 (1), 56-79.
- Güner, S. P., & Güner, E. S. (2023). Çeviri iş akışında makine çevirisi sistemleri ve sohbet robotlarının bütünlük kullanımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö12), 739-757.
- Lakoff, R. T. (1975). *Langllage and Women: S Place*.
- Mathisen, A. V. (2021). *Performative Heroes and Heroines: Examining the Subversion of Gender Norms in the Modern Fairy Tales Howl's Moving Castle and Stardust* (Master's thesis).
- Mallan, K. (2009). *Gender dilemmas in children's fiction*. Springer.
- McCabe, J., Fairchild, E., Grauerholz, L., Pescosolido, B. A., & Tope, D. (2011). Gender in twentieth-century children's books: Patterns of disparity in titles and central characters. *Gender & society*, 25 (2), 197-226.
- Moslem, Y., Haque, R., Kelleher, J. D., & Way, A. (2023). Adaptive machine translation with large language models. *arXiv preprint arXiv:2301.13294*.
- Oittinen, R. (2000). *Translating for Children* (1st ed.). Routledge. 3
- Peterson, S. B., & Lach, M. A. (1990). Gender stereotypes in children's books: Their prevalence and influence on cognitive and affective development. *Gender and education*, 2 (2), 185-197.
- Pourkamali, N., & Sharifi, S. E. (2024). Machine Translation with Large Language Models: Prompt Engineering for Persian, English, and Russian Directions. *arXiv preprint arXiv:2401.08429*.
- Pownall, M., & Heflick, N. (2023). Mr. Active and little miss passive? The transmission and existence of gender stereotypes in children's books. *Sex roles*, 89 (11), 758-773.
- Simon, S., & Von Flotow, L. (1997). Gender in translation: cultural identity & the politics of transmission. *University of Toronto Quarterly*, 67 (1), 149.
- Stephens, J. (1996). Gender, genre and children's literature. *Signal*, 79, 17-30.
- Toury, G. (1995) *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Benjamins, Amsterdam, Philadelphia.

- Trites, R. S. (1997). *Waking Sleeping Beauty: Feminist voices in children's novels*. University of Iowa Press.
- von Flotow, L. (2010). Gender in translation. In Y. Gambier & L. Van Doorslaer (Eds.), *Handbook of translation studies* (Vol. 1, pp. 129-138). John Benjamins.
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11 baskı: 1999-2018).
- Zipes, J. (2012). *The irresistible fairy tale: The cultural and social history of a genre*. Princeton University Press.
- Zhang, B., Haddow, B., & Birch, A. (2023, July). Prompting large language model for machine translation: A case study. In *International Conference on Machine Learning* (pp. 41092-41110). PMLR.

